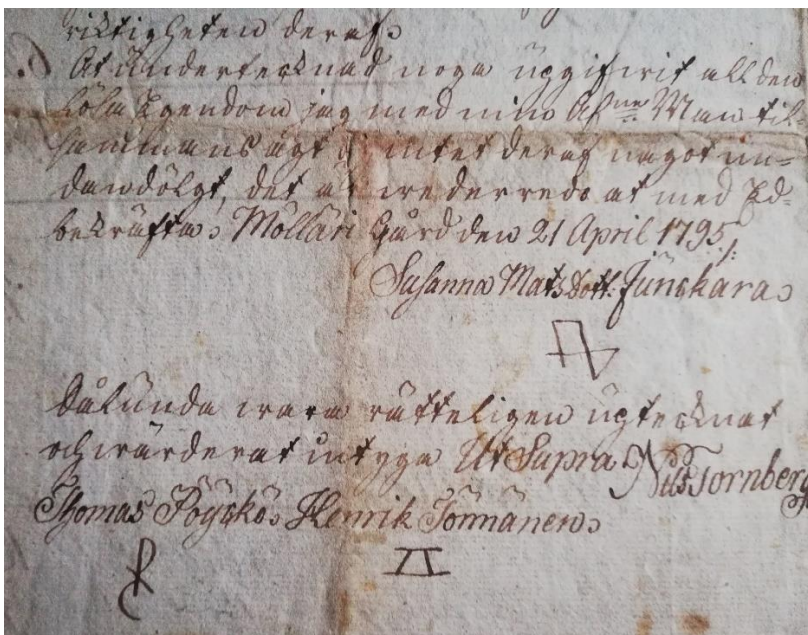

VANHA VAATELUETTELO JA ROVANIEMEN KANSALLISPUKU

Rovaniemen kansallispuvun suunnitteluvaiheeseen 1950-luvun alussa liittyy tarina Susanna Junkkaran vaateluettelosta vuodelta 1795. Vuosikymmeniä pelkkänä mainintana säilynyt seikka alkoi selvitä tarkemmin syksyllä 2019. Susanna oli syntyisin Rovaniemen Korkalon kylästä. Susanna Matin tytär Junkkara (1768–1816) ehti olla kolmasti naimisissa ja synnyttää kuusi lasta, joista vain kolme eli aikuiseksi.

Huhtikuussa 1794 Susanna meni ”täysissä juhla-vaatteissa” naimisiin talollisen pojan Juho Matin poika Möllärin eli Hirttiön kanssa. Tammikuussa 1795 syntyi tytär Brita Kaisa (Katarina). Onnea ei kestänyt pitkään, sillä Juho kuoli kurkkumätään tai angiinaan 1.4. Hänen ruotsinkielinen perukirjansa on laadittu jo ennen hautajaisia, ja siinä on lueteltu myös leskeksi jääneen Susannan vaatteet. Saamme olla kiitollisia tarkasta työstä perukirjan laatijalle nimismies Nils Tornbergille. Susanna avioitui uudelleen Kemin maaseurakuntaan leskimies Pekka Peterin kanssa, mutta tämän perukirjassa 1812 ei mainita lainkaan vaatteita. Susanna kuoli lapsivuoteeseen 48-vuotiaana Tervolassa Lumpuksen eli Oinaan talon emäntänä 1816; Susannan omaa perukirjaa ei ole löytynyt.

Susanna Junkkaran puumerkki hänen miehensä Juho Möllärin perukirjassa.

Alli Tourin vesiväripiirros Rovaniemen kansallispuvosta.

Perukirjoissa omaisuus on jaettu selkeisiin ryhmiin, jotka luetellaan aina samassa järjestyksessä. Kunkin esineen arvo on merkitty sivun laidan kolmeen sarakkeeseen: Ruotsin vallan loppuaikoina rahayksikköinä olivat riikintaaleri, killinki ja runstykki. Susannan vaatteiden kokonaisarvo oli 20 riikintaaleria; yksi lehmä oli arvioitu 3 taalerin arvoiseksi.

Susannan vaatteista ensimmäiseksi kerrotaan (vyötärö)hameista, joita oli 10. Niistä ylivoimaisesti arvokkain oli musta satiinihame – lehmän hintainen juhlavaate – ja toiseksi arvokkain punaisesta kamlotista ommeltu hame. Puolivillaisten hameiden pohjaväreiksi mainitaan punainen, sininen, ruskea, ruskea sinisillä raidoilla, vihreä ja vielä punainen sinisillä raidoilla.

Susannan seitsemästä röijystä punainen, vihreä ja vanha musta olivat kamlattia, ruskeapohjainen ja valkopohjainen karttuunia sekä sininen ja ruskea sarkaa. Röijyt olivat takkeja, joiden helma ulottui tuohon aikaan lantion tienoille. Liiveistä molemmat olivat punaisia, toinen kalminkkia ja toinen puolivillainen. Esiliinoja luetellaan kolme, joista kaksi oli valkopohjaista karttuunia ja kolmas siniraitaista kangasta.

Susannan huivikokoelma oli runsas sekä materiaaleiltaan - silkkiä, puuvillaa, nokkospalttinaa, slessinkiä (sleesianpalttinaa) - että värivalikoimaltaan: valkoinen, harmaa, punainen, vaaleansininen ja lisäksi muutama kuviollinen. Huiveja pidettiin hartioilla. Myssyistä kaksi arvokkainta oli tehty mustasta läikehtivästä (silkki)moareesta, mustapohjainen triumphantmyssy ja punainen damastimyssy on merkitty vanhoiksi. Erikseen on mainittu myssyjen kanssa käytetyt kaksi vanhaa tykkiä eli pitsikaitaletta, joihin oli ehkä ommeltu ('synt') koristekuvioita. Luettelo loppuu kahteen rohdingpaitaan sekä slessinkipaitaan ja -yliseen.

Vaatteiden materiaalit olivat suurimmaksi osaksi ostokankaita, joita saatiin ostaa etenkin Oulun ja Tornion kauppiailta ja markkinoilta. Kamlotti oli arvostettua tehdastekoista villakangasta samoin kuin kalminkki. Painokuvaillisesta puuvillaisesta karttuunista ommeltiin varsinkin röijyjä, esiliinoja ja huiveja. Monet pellava- ja karttuunikankaat sekä sarka olivat peräisin Venäjältä. Arvokkaimmat vaatteet olivat luultavasti ammattilaisten ompelemia.

Päällysvaatteita ei mainita Susannan luettelossa ollenkaan, sillä niitä ei välttämättä ollut, vaan kylmällä puettiin useampi hame ja röijy päällekkäin. Jalkineistakaan ei perukirjoissa ole yleensä mainintoja.

Naisten paidat alkoivat yleistyä vasta 1700-luvun lopulta lähtien. Rovaniemeläisellä Pulkamon talon emännällä Valpuri Korvalla oli kuollessaan 75-vuotiaana vuonna 1826

peräti 26 arvokasta paitaa – lieneekö hän ommellut niitä myytäväksi. Raidallisten villahameiden (11 kpl) lisäksi Valpuri oli eläessään käyttänyt etenkin villakankaista tehtyjä vanhoja röijyjä (8 kpl) sekä yhtä neulottua ja yhtä lampaannahalla vuorattua röijyä, kahta liiviä, puuvillaisia esiliinoja (8 kpl) ja monenlaisia kaulahuiveja (16 kpl). Kaikki hänen silkkivaatteensa mainitaan vanhoiksi.

Yleistäen voi sanoa, että pohjoissuomalaisten naisten – niin emäntien kuin piikojenkin – asu koostui 1700- ja 1800-luvun vaihteessa värikkäästä raidallisesta villahameesta sekä ostokankaisesta röijystä, liivistä, esiliinasta, huivista ja myssystä. Oululaisilla piiiolla oli perukirjoissaan keskimäärin 5 hametta, 2–3 röijyä, 1 liivi, 3 esiliinaa, useita kaulahuiveja ja 4 myssyä. Susannan vaateluetelo on siis varsin runsas oululaisiin verrattuna. Kemin seudun naisten varastoissa on ollut hyvin samantyyllisiä vaatteita kuin Susannalla.

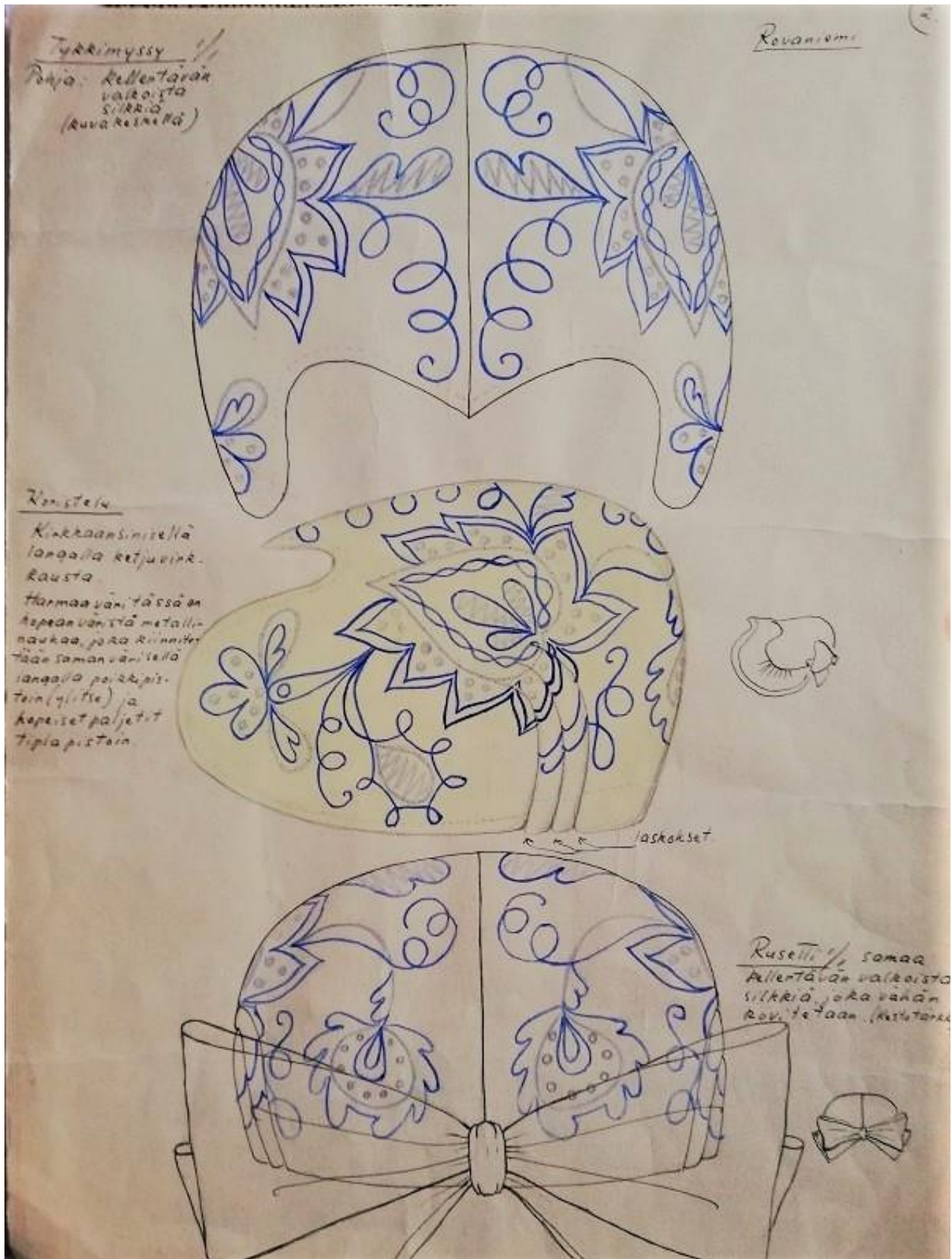
Rovaniemen naisen kansallispuvu

Rovaniemen Kalevalaisten Naisten ja Naiskotiteolliskoulun vaativa hanke 1950-luvun alussa oli maamme pohjoisimman kansallispuvun aikaansaaminen. Se työllisti etenkin koulun johtajatarta Hilda Lukkarista, Kansallismuseon kansatieteellisen osaston intendenttiä Tyyni Vahteria ja taiteilija Alli Touria. Vahter on allekirjoittanut suunnitelman 13. tammikuuta 1953. Valmiin puvun esitteli rovaniemeläisille Pohjanhovissa 29.11.1953 Kalevalaisten Naisten puheenjohtaja Viola Kuoksa-Wave.

Kansallispuvun sinipohjainen raidallinen villahame on ripsimäistä palttinaa. Hame pohjautuu Kansallismuseon kokoelmassa olevaan ruskeapohjaiseen hameeseen, jonka alkuperästä ei ole varmaa tietoa. Tyyni Vahter perustelee väriä valintaa seuraavasti: *Mutta kun epäilemme, että sen ruskealta näyttäivät pohjat eivät tyydytä rovaniemeläisten, samoin kuin ei piirtäjän ja allekirjoittaneenkaan makua, tehtiin hame sinipohjaiseksi ja raidoitusta hiukan muunnettiin tohtori Kaarina Karin ja Teidän lähettämänne hameen mukaan.*

Tummansinisen verkaliivin lehtimäiset hakasoljet ovat saamelaisen esikuvan mukaiset. Pellavapalttinaisen paidan halkio suljetaan paljinsoljella, jonka malli on Inarista. Kansallispuvukujaa Vahterin jälkeen Kansallismuseossa suunnitelleen osastonjohtaja Toini-Inkeri Kaukosen mukaan tilaajat toivoivat pukuun ”lappalaisaiheisia” koruja koska Rovaniemeltä ei ollut tallessa kansanpuvun koruja. Hänen mukaansa paidan solkena voitaisiin käyttää myös Peräpohjolan puvun tai Tornionlaakson puvun solkea.

Hameen vyötärölle kiinnitettävän vaskisen avaimen ja avainkoukun malli on Pellosta, mutta Vahterin mukaan se on ehkä tarpeeton vaikka *hauska ja kaunis esine se on, ja niitä on kyllä sielläpäin käytetty.* Alli Tourin pukupiirroksesta avainkoukku puuttuu. Sotkamolaisen

Piirros Rovaniemen kansallispuvun tykkimyssystä.

Rovaniemen kansallispuvun tasku.

mallin mukaisessa taskussa on käytetty sekä hamekangasta että liivin verkkaa, joita reunustavan pirttanauhan malli on rovaniemeläisistä kengänpauloista.

Ohuessa valkeassa puuvillaesiliinassa on kuviokudontaa. Sen mallina on Alatorniolta saatu musta esiliina, "mutta kyllä valkea on kauniimpi", on suunnittelijan mielipide. Tykkimyssyn esikuvana on ollut "Suomen Lapista" v. 1890 kerätty lakki, jonka tietoihin on lisätty Rovaniemi. Päähineen koppa on päällystetty kermanvärisellä silkillä ja koristeltu silkkilangalla ketjupistoin ja lisäksi hopealangalla ja paljeteilla. Pohjanmaalta peräisin oleva mallitykki on valkeaa harvaa pumpulikangasta, jossa on pujotuspistoin tehtyä

kirjontaa ja *reunassa on hienosta langasta puikoilla kudottu pitsi, mutta täytynee kai käyttää ohutta ostopitsiä*, toteaa Tyyni Vahter. Ostopitsiä onkin käytetty ainakin 1950-luvulla tehdyissä tykkimyssyissä. Nykyisin kasviaiheiset ompelukoristeet tehdään tyllille ja kangas reunustetaan polvekekuvioisella neulotulla pitsillä.

Museoviraston tutkijan Pirkko Sihvon mukaan sininen väri yleistyi peräpohjalaisessa vaatetuksessa 1800-luvun alusta lähtien samoin kuin yksiväriset mustat ja valkoiset esiliinat. Tykkimyssyjien väreiksi vakiintuivat musta ja valkoinen, ja myssyjä koristeltiin ketjupistoilla. Näin ollen Rovaniemen kansallispuku edustaa melko tarkoin 1700-luvun lopun ja 1800-luvun alun paikallista kansanomaista pukuperinnettä. Nykytietämyksen valossa verkaliivin sijaan pukukokonaisuuteen olisi sopinut paremmin röjy. Sellainen on valittu pukineeksi esimerkiksi runsaat 20 vuotta sitten suunniteltuun (Oulun seudun) Rantalakeuden naisen kansallispukuun.

Lähteet

Juho Möllärin perukirja vuodelta 1795 ja Valpuri Korva Pulkamon perukirja vuodelta 1827. Toistaiseksi Rovaniemen Kalevalaisten hallussa.

Vahter, Tyyni ja Touri, Alli: Rovaniemen naisen puku. (Suunnitelma, ohjeita ja piirroksia). Kansallismuseo 1953. - Toinen kansio on luovutettu Lapin maakuntamuseon arkistokokoelmaan, toinen on Rovaniemen Kalevalaisten hallussa.

Kuokkanen, Tiina: Vaatetus identiteetin ilmentäjänä – piikojen pukeutuminen 1700-luvun Oulussa. Pro gradu -tutkielma Oulun yliopiston historiatieteissä 19.9.2014. Digitaalinen julkaisu osoitteessa <http://jultika.oulu.fi/Record/nbnfioulu-201410161941>.

Helistö, Martti: Kemin asutuksen historiaa. Kemin kotiseutu- ja museoyhdistys 2001.

Kaukonen, Toini-Inkeri: Suomalaiset kansanpuvut ja kansallispuvut. WSOY 1985.

Lehtinen, Ildikó ja Sihvo, Pirkko: Rahwaan puku. Museovirasto 1984.

Paritaskut ja punapaita. Pohjois-Suomen kansallispuvut. Lapin Nuorison Liitto ry 1997.

Sihvo, Pirkko: Peräpohjalaiset kansanpuvut ja tekstiilit. Teoksessa Lappi 1: Suuri, kaunis, pohjoinen maa. Karisto 1983.

Ylimartimo, Sisko & Rahikainen, Päivi: Elonkeraista, Rovaniemen Kalevalaiset Naiset 70 vuotta. Rovaniemen Kalevalaiset ry 2018.